

Vergaderjaar 2002–2003

28 676

NAVO

Nr. 6

¹ Samenstelling:

Leden: Terpstra (VVD), Blaauw (VVD), Vos (GroenLinks), De Graaf (D66), Dijkema (PvdA), Van Oven (PvdA), De Haan (CDA), voorzitter, Koenders (PvdA), Karimi (GroenLinks), Timmermans (PvdA), Van Bommel (SP), Eurlings (CDA), Wilders (VVD), Van Aartsen (VVD), Janssen van Raay (LPF), ondervoorzitter, Zvonar (LPF), Smulders (LPF), Palm (LPF), Ormel (CDA), Ferrier (CDA), Teeven (Leefbaar Nederland), Huizinga-Heringa (ChristenUnie), De Nerée tot Babberich (CDA), Van Dijk (CDA) en Haverkamp (CDA).
Plv. leden: Geluk (VVD), Van den Doel (VVD), Dittrich (D66), Bussemaker (PvdA), Arib (PvdA), Hessels (CDA), Albayrak (PvdA), Van den Brand (GroenLinks), Netelenbos (PvdA), Van Velzen (SP), Sterk (CDA), Monique de Vries (VVD), Jorritsma-Lebbink (VVD), De Jong (LPF), Wiersma (LPF), Herben (LPF), Smilde (CDA), Rambocus (CDA), Jense (Leefbaar Nederland), Van der Staaij (SGP), Eski (CDA), Van Winsen (CDA) en Çörüz (CDA).

² Samenstelling:

Leden: Blaauw (VVD), K. G. de Vries (PvdA), Jorritsma-Lebbink (VVD), voorzitter, Vos (GroenLinks), Bakker (D66), Van den Doel (VVD), Koenders (PvdA), Van Beek (VVD), Karimi (GroenLinks), Timmermans (PvdA), Albayrak (PvdA), Herben (LPF), ondervoorzitter, Janssen van Raay (LPF), Hoogendijk (LPF), Van Winsen (CDA), Palm (LPF), Mastwijk (CDA), Rambocus (CDA), Kortenhorst (CDA), Teeven (Leefbaar Nederland), Huizinga-Heringa (ChristenUnie), Aasted-Madsen-van Stiphout (CDA), Van Velzen (SP), Algra (CDA) en Haverkamp (CDA).
Plv. leden: Van Aartsen (VVD), Geluk (VVD), Van den Brand (GroenLinks), Lambrechts (D66), Wilders (VVD), Van Oven (PvdA), Monique de Vries (VVD), Adelmund (PvdA), Smolders (LPF), Van den Brink (LPF), Groenink (LPF), De Haan (CDA), Wiersma (LPF), Bruls (CDA), Ferrier (CDA), Smilde (CDA), Jense (Leefbaar Nederland), Van der Staaij (SGP), Van Dijk (CDA), Van Bommel (SP), Jan de Vries (CDA) en Ormel (CDA).

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG

Vastgesteld 7 januari 2003

De vaste commissie voor Buitenlandse Zaken¹ en de vaste commissie voor Defensie² hebben op 14 november 2002 overleg gevoerd met minister-president Balkenende, minister De Hoop Scheffer van Buitenlandse Zaken en minister Korthals van Defensie over:

- **de brief van de minister van Defensie d.d. 26 september jl. inzake het verslag van de informele vergadering van de NAVO-ministers van Defensie in Warschau d.d. 24 en 25 september 2002;**
- **de brief van de ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie d.d. 12 november jl. inzake de Nederlandse inzet voor de NAVO-top te Praag;**
- **de brief van de minister van Buitenlandse Zaken d.d. 12 november jl. houdende het regeringsstandpunt over de uitbreiding van de NAVO;**
- **de brief van de minister van Defensie d.d. 8 november jl. inzake EVDB-intensivering en de Nederlandse bijdrage aan de Prague Capability Commitment.**

Van dit overleg brengen de commissies bijgaand beknopt verslag uit.

Vragen en opmerkingen uit de commissies

De heer **Koenders** (PvdA) vindt de visie op de taken van de NAVO de centrale vraag op de top in Praag. Wat zijn de echte dreigingen? Denken de landen hetzelfde over terrorisme en de oorzaken daarvan? Onder wat voor mandaat werkt de NAVO als zij buiten het verdragsgebied opereert? Heeft Nederland dezelfde contraproliferatiestrategie als de Amerikanen? Is de theorie van afschrikking bij contraproliferatie van massavernietigingswapens van belang?

Volgens de Amerikanen bepaalt de missie welke coalitie er wordt gevormd en niet andersom. Wat betekent dit voor de invloed van kleine landen op de politieke besluitvorming? Hoe denkt de regering in dit verband de Nederlandse zaak te behartigen? Is de NAVO meer dan een waardegemeenschap, een gereedschapskist die voor operaties wordt ingezet en een instrument om renationalisatie van de defensie te voorkomen? Wil Nederland dat zij meer is? Het is gek dat in Washington en

Brussel velen twijfels hebben over de plannen, terwijl de NAVO buitengewoon succesvol is in Macedonië.

De NATO Response Force (NRF) wordt door de Amerikanen voorgesteld als een wereldwijde initial entry force. Wie moeten als opvolgers daarvan eventuele vredesoperaties uitvoeren? Hoe verhoudt de NRF zich tot het Europees Veiligheids- en Defensiebeleid (EVDB)? Aangezien ze op een aantal punten niet complementair zijn, bestaat het risico dat ze elkaar voor de voeten lopen als er niet gekozen kan worden. Dat geldt vooral als de NRF een entry force is en een andere strijdmacht de vredesoperatie moet uitvoeren. Wat krijgt de prioriteit van de Nederlandse regering? Moet de rapid force gebruikt worden voor preventieve acties?

Het voorstel van Nederland en Duitsland om de NAVO de International Security Assistance Force (ISAF) te laten ondersteunen loopt vooruit op een nog te nemen beslissing over de inzet van de NAVO. Waarom is dat idee nu al geuit? Welke reacties heeft de regering erop gekregen? Het is van belang dat de parlementen met de NAVO-ondersteuning instemmen. De regering wil bijdragen aan een groot aantal projecten. Zij heeft evenwel tegelijkertijd een reeks niet-planmatige bezuinigingen voorgesteld, juist op defensieonderdelen die broodnodig zijn voor de NAVO-strijdmacht. Dit komt buitengewoon ongeloofwaardig over. Aangezien de lijst met projecten pas kort geleden ontvangen is, valt hij niet goed te controleren. In de nabije toekomst dient de Kamer een aantal projecten echter wel en detail te bespreken.

Het is verheugend dat de regering eindelijk een mening heeft gegeven over de uitbreiding van de NAVO, nu de Amerikaanse regering dat ook heeft gedaan. Hoe gaat de regering tijdens de top om met het probleem van de veiligheidsdiensten van Bulgarije en Roemenië? Wat moet er nog gebeuren tussen de top van Praag en het in gebruik nemen van de toetredingsprotocollen? Er mogen in die periode geen extra condities gelden, maar er moet wel op worden gelet of de landen hun verplichtingen nakomen. Bovendien moeten de nieuwe leden daadwerkelijk aan de defensie bijdragen.

Aan de besluitvormingsstructuur na de uitbreiding moet veel hogere prioriteit worden gegeven. Als Nederland vooraan loopt, moet het het recht hebben om mee te besluiten. Is dat nog het geval als de missie de alliantie bepaalt? Door welke taken of bevoegdheden voor de secretaris-generaal kan de NAVO-raad worden versterkt? Hoe wordt de raad politiek gestuurd? Hoe wordt voorkomen dat de politieke en de militaire leiding elkaar dwarsbomen bij eventuele NAVO-acties met veel politieke aspecten?

Het is van cruciaal belang dat er niet alleen een relatie is tussen Rusland en de Verenigde Staten, maar ook een relatie tussen Rusland en de NAVO. De secretaris-generaal van de NAVO heeft gepleit voor een politieke oplossing van het conflict in Tsjetsjenië, maar heeft eveneens uitgesproken dat hij zich de acties van Rusland kan voorstellen. Hiermee is een verkeerd signaal afgegeven; samenwerking op het gebied van veiligheid mag niet leiden tot het verstommen van terechte kritiek.

Waar liggen volgens de regering de grenzen van de NAVO? Hoe denkt het kabinet over een toekomstig lidmaatschap van Rusland?

Hoe hard zet de regering zich in voor het behoud van het operationele hoofdkwartier in Brunssum?

Welke relatie heeft de NAVO met de Oekraïne? Het is belangrijk de Oekraïne bij de NAVO te betrekken, maar er blijft een probleem met mensenrechten en wapenexport.

De heer **Van Winsen** (CDA) vindt dat de ernstige ontwikkelingen na 11 september het bestaansrecht van de NAVO hebben aangetoond, zeker in de voorgestelde vorm. Omdat de uitbreiding een belangrijke stap is voor het dichten van een veertig jaar oude kloof, is de toetreding van zeven landen toe te juichen. Het is een goede zaak dat Roemenië en

Bulgarije naar alle waarschijnlijkheid aan de lijst genomineerden worden toegevoegd. Delen andere bondgenoten deze positieve benadering? Het is zorgwekkend dat een Bulgaars staatsbedrijf recentelijk illegaal wapens heeft geleverd aan een land waarvoor een VN-wapenembargo van kracht is. Op welke wijze wordt gegarandeerd dat Bulgarije zich aan de regels houdt? Hoe zal er in het algemeen op worden toegezien dat de hervormingen daadwerkelijk plaatsvinden? In hoeverre kan men de toetredende landen behulpzaam zijn om in de komende jaren aanpassingen te verrichten die noodzakelijk zijn voor de definitieve ratificatie?

De heer Van Winsen stemt in met de efficiëntie van de voorgestelde structuur. Zijn er naast de Verenigde Staten en Nederland andere landen die deze benadering al kiezen? Nederland moet proberen het NAVO-hoofdkwartier in Brunssum een duidelijke en wezenlijke rol te laten vervullen. Steunen andere landen Nederland daarbij?

Nu de NAVO buiten het verdragsgebied treedt, vindt er met de NRF een begrijpelijke en wenselijke, maar drastische wijziging plaats van het strategische concept. Nu het expeditionaire karakter van de missies anders wordt, is er grote zorgvuldigheid nodig bij het uitzenden van Nederlandse militairen. Daarom moet er via het toetsingskader in iedere afzonderlijke situatie een aparte afweging gemaakt worden. Omdat de gezamenlijke militaire capaciteit in de huidige constellatie van groot belang is voor het bestrijden van terrorisme, vormt het Prague Capability Commitment (PCC) een stap in de goede richting. Nederland kan een goede bijdrage leveren. De Nederlandse krijgsmacht heeft al eerder blijk gegeven van een succesvolle inzet in internationale operaties en daarom heeft zij een voorhoede-functie.

Uit de begroting blijkt dat versterking van de Europese militaire capaciteit een van de speerpunten is van het Defensiebeleid voor 2003. Dit zal tevens een positief effect hebben op de invulling van het voorgestelde NAVO-concept. Welke verdere initiatieven kunnen worden verwacht om in Europees verband grotere gemeenschappelijke inspanningen te verrichten?

Het is verheugend dat het kabinet de samenwerking met Rusland aandacht geeft in zijn brieven. Nu zowel de NAVO als Rusland in het terrorisme een vijand heeft, is het van belang discussies met elkaar aan te gaan. Bovendien moet er onder meer op het gebied van exportcontrole en bewapeningsaangelegenheden worden samengewerkt. Dat betekent niet dat schendingen van mensenrechten nu door een andere bril moeten worden gezien. Misschien kunnen de komende conferenties van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) onder Nederlands voorzitterschap bijdragen aan de samenwerking. Wat zijn de kansen van het initiatief van premier Blair inzake de NAVO-Ruslandraad (NRR), gezien het betrekkelijke dieptepunt in de relatie tussen beide partners gedurende de Kosovo-crisis? Op welke wijze wordt het partnerschap met Rusland de komende tijd versterkt?

Kunnen de ambities voor Europese samenwerking op militair gebied binnen de EU worden versterkt?

De heer **Zvonar** (LPF) vindt het opmerkelijk dat de Wit-Russische president Lukasjenko lijkt te willen deelnemen aan de NAVO-besprekingen in Praag. Dit staatshoofd dreigt criminelen de grens richting de Europese Unie te laten passeren als hij niet toegelaten wordt tot de gesprekken. Wat is de grens van de NAVO-uitbreiding? Hoe ziet de regering de positie van Albanië en Macedonië als kandidaten voor toetreding tot de NAVO, gezien hun defensie?

Zijn er nog extra investeringen te verwachten om de verschillende legers binnen de NAVO onder meer op het gebied van het materieel te harmoniseren?

De heer **Van Aartsen** (VVD) stelt dat hij volledig achter de stellingname van het kabinet over de uitbreiding van de NAVO staat. Vinden de overige achttien lidstaten ook dat de zeven landen tijdens de top in Praag uitgenodigd moeten worden om toe te treden? De besturing van een 26 landen tellende NAVO wordt in de stukken vrij mager behandeld. Hoe ziet de minister van Buitenlandse Zaken de stelling dat er aan de consensusregel niet mag worden getornd? Om negatieve gevolgen te voorkomen moet de positie van de secretaris-generaal worden versterkt. Daarnaast moet de bureaucratie in de organisatie worden aangepakt, zodat de vergrote NAVO efficiënt kan werken. Maatregelen om het aantal hoofdkwartieren te verminderen zijn in dat verband uitstekend, maar wat gebeurt er met het hoofdkwartier in Brunssum?

De heer Van Aartsen ondersteunt de oprichting van de NRF in Praag, die volgens hem zonder de gebeurtenissen van 11 september niet tot stand zou zijn gekomen. NAVO-ondersteuning bij een niet-NAVO-operatie, zoals ISAF 3, is een maatregel in de geest van wat in Reykjavik is afgesproken. De militaire capaciteit is nauw verbonden aan de positie van Nederland binnen de NAVO. In dit verband heeft de secretaris-generaal van de NAVO zich rauw uitgelaten over de voorgestelde bezuinigingen op defensie. Kennelijk is er in het gesprek dat de minister-president met hem heeft gehad enige miscommunicatie ontstaan, want tot 2006 wordt niet jaarlijks 800 mln euro bezuinigd, zoals in het artikel gesteld wordt, maar 200 mln euro. Had Nederland niet beter moeten communiceren dat de bezuiniging niet zo gigantisch groot is? De secretaris-generaal maakt zich terecht zorgen over de onderdelen waarop het kabinet wil bezuinigen. Er zijn andere maatregelen mogelijk zonder de kern van de opdracht van de Nederlandse krijgsmacht te raken.

De NRF beslaat twintig brede veiligheidsterreinen, wat veel te veel is. Kan de NRF zich toespitsen op een beperkt aantal prioriteiten? Door een aantal praktische zaken uit te voeren, kan de NRF het meest effectief werken.

De heer **Dittrich** (D66) is er verbaasd over dat de stukken inzake de uitbreiding van de NAVO nogal summier zijn, gezien het belang van de NAVO. Hoe kan de Kamer beoordelen of de kandidaat-lidstaten gereed zijn om mee te doen? Op welke manier kan er bijgestuurd worden als de eventuele toetreding van de landen niet goed blijkt uit te pakken? Worden de negatieve gevolgen niet onderschat? Is het wel mogelijk om besluiten met consensus te nemen in een organisatie van 26 leden? Wat is de visie van de regering op terrorismebestrijding door de NAVO als geheel? Hoe moet de kritische opmerking van Lord Robertson over de door Nederland aangekondigde bezuinigingen op defensie worden gezien? De kern van het EVDB is dat niet alle landen alles hoeven te kunnen en dat er ruimte is voor specialisatie. In de praktijk moet echter al het materieel per se in stand worden gehouden, zonder dat men zich afvraagt hoe dit past in het bredere Europese kader. Is er binnen de NAVO politieke wil om te specialiseren?

De NRF moet binnen 5 tot 30 dagen operationeel kunnen zijn. De heer Dittrich dringt erop aan dat het Nederlandse parlement voldoende tijd krijgt om met de regering zorgvuldig van gedachten te wisselen over een eventuele inzet. Hoe is de taakafbakening tussen de NRF en de toekomstige Europese strijdmacht?

Mevrouw **Karimi** (GroenLinks) vraagt naar de visie van de Nederlandse regering op de nieuwe veiligheidsuitdagingen en de plaats van de NAVO daarin. De minister van Defensie heeft in een eerder overleg gezegd dat er ook voor hem nog veel open vragen waren. Op basis van welke informatie is de regering nu positief over de voorstellen? Mevrouw Karimi kan zich niet vinden in die stellingname. Wel is zij het ermee eens dat de voorstellen in relatie tot het EVDB moeten worden gezien. Voor welke taken en onder welk mandaat zal de NRF worden ingezet? Wat is de toegevoegde

waarde van de NRF voor de militaire verbondenheid van Europa met de Verenigde Staten? Hoe zal de Nederlandse regering reageren op het voorstel van de VS over het middel van de «preventieve aanval»?

De besluitvorming over de uitbreiding van de NAVO is niet transparant. Blijkbaar zijn er geheime rapporten over, waaruit wel conclusies worden getrokken. Op basis van de laatste moet het parlement akkoord gaan. Waarom worden de rapporten niet naar de Kamer gestuurd? De veronderstelling dat democratie en rechtsstatelijkheid worden versterkt door toetreding tot de NAVO is onterecht, zoals blijkt uit het voorbeeld van Turkije dat al sinds 1951 NAVO-lid is. Moeten de nieuwe landen bereid zijn om kernwapens in te zetten of worden er beperkingen gesteld aan de stationering van draagsystemen voor kernwapens? Wanneer en op welke manier heeft Rusland kenbaar gemaakt dat het geen bezwaren heeft tegen de uitbreiding? Legt de toetreding tot de NAVO vanwege investeringen in het defensieapparaat van de desbetreffende landen een beslag op hun economische draagkracht? Welke relatie bestaat er tussen de uitbreiding van de NAVO en haar nucleaire beleid?

Mevrouw Karimi kan niet instemmen met de uitbreiding van de NAVO in het licht van de kernwapenparagraaf, de mogelijkheid om buiten het verdragsgebied in te grijpen zonder dat sprake is van een humanitaire interventie, de ondoorzichtige en ondemocratische structuur en de dominantie van de Verenigde Staten.

Het antwoord van de bewindslieden

De **minister-president** stelt dat de NAVO zich dient aan te passen aan de gewijzigde veiligheidssituatie in de wereld zonder dat dit een aantal wezenlijke zaken, zoals vredesoperaties en collectieve zelfverdediging, aantast. De levensvatbaarheid van de NAVO kan daarbij niet genoeg worden onderstreept. In een verkennend gesprek met Lord Robertson is geprobeerd vast te stellen welke capaciteiten er vereist zijn en welke bijdrage Nederland daaraan kan leveren. Er zijn echter geen definitieve conclusies getrokken. In het gesprek is ook stilgestaan bij financiële verplichtingen van Nederland en de voorgenomen ombuigingen. Nederland levert een bijdrage van 180 mln euro voor het EVDB, boven op de bestaande projecten voor capaciteitsversterking. Dit komt zowel de NAVO als het EVDB ten goede. In het algemeen levert Nederland financieel een behoorlijk aandeel en is er in kwaliteit geïnvesteerd. De defensieplanning moet meer prioriteit krijgen. Nederland is gestart met de modernisering. Bij de operaties waaraan Nederland meedoet, is het een gerespecteerde partner, onder meer als leidinggevend land. Bij veiligheid moet niet alleen aan militaire aspecten worden gedacht, maar ook aan het bredere geheel van internationale relaties, evenals het vraagstuk van ontwikkelingssamenwerking. Gezien zijn inspanningen neemt Nederland zijn verantwoordelijkheid serieus. Hierop is Robertson gewezen en hij toonde zowel teleurstelling over als begrip voor de ombuigingen die de regering voorstelt. Het gesprek op het ministerie van Algemene Zaken had een andere kleur dan het artikel in NRC Handelsblad, want de opmerkingen daarin over de financiële aspecten waren een stuk scherper dan de bewindslieden in het gesprek hebben ervaren. Tijdens de top zal de minister aan de heer Robertson vragen hoe hij zelf het gesprek heeft ervaren. De bewindsman zegt toe, de Kamer te zijner tijd van diens reactie op de hoogte te stellen.

De NRF verstevigt het transatlantische verband op het gebied van de capaciteiten. Met de ontwikkeling ervan toont de NAVO aan dat zij in staat is om zich aan te passen aan een veranderde veiligheidsomgeving. Daarnaast onderstreept deze ontwikkeling dat de Europeanen het zogenaamde «risk and burden sharing» serieus nemen. Er bestaat een samenhang tussen de NRF en het EVDB. De hoofddoelen van het EVDB en de inzet van de NRF zijn complementair; de NRF is voornamelijk gericht op het

hoogste deel van het geweldsspectrum, te weten artikel-5-situaties en vredesafdwinging, en het EVDB op de Petersbergtaken, vredeshandhaving en non-artikel-5-situaties. Voor zowel NRF als EVDB kan een Nederlandse bijdrage worden aangeboden. De NAVO-raad beslist over de inzet van de NRF. Nederland is daarbij nauw betrokken. Het hoofdkwartier van Duitsland en Nederland is overigens bijna gereed.

Het is verheugend dat de Kamer haar steun uitspreekt voor de toetreding van de zeven landen tot de NAVO. De toetreding is een verdere stap naar de opheffing van de tweedeling van Europa. Verder zullen democratie en rechtsstaat in de toetredende landen versterkt worden. Bovendien worden de veiligheid en stabiliteit van het Europees continent erdoor vergroot. Tijdens de top in Praag vindt er een bijeenkomst van de NRR plaats.

Daarbij zal worden benadrukt dat het aantal prioriteiten in de samenwerking van de NAVO met Rusland beperkt moet blijven.

De zorgen over de interne politieke ontwikkelingen in Oekraïne zullen in Praag aan de orde komen, evenals de zorgen over levering van wapens aan twijfelachtige en gevaarlijke regimes en de mogelijke levering van een radarsysteem aan Irak. De betrokkenheid van Nederland en Duitsland bij de situatie in Afghanistan zal worden besproken in relatie tot de NAVO.

De **minister van Buitenlandse Zaken** zegt dat een vervuiling van het budget voor ontwikkelingssamenwerking door vredesoperaties niet plaatsvindt, hoewel sommige elementen van vredesoperaties wel vallen onder de Official Development Assistance (ODA) volgens de criteria van Development Assistance Committee (DAC) en Organisatie voor Economische Samenwerking en Organisatie (OESO). Voor een nieuw kabinet is de koninklijke weg om met DAC en OESO te gaan spreken over de mogelijkheid delen van andere vredesoperaties onder ODA te brengen. Er behoort nadrukkelijk geen poging te worden gedaan om op oneigenlijke manier de ODA-prestatie te verminderen.

De NAVO heeft een basis van gemeenschappelijk beleden waarden en blijft een forum voor transatlantische consultatie. Zij garandeert mede de veiligheid van delen van Europa. De NAVO speelt een sleutelrol bij de ontwikkeling van Centraal- en Oost-Europese landen, want zij heeft bijgedragen en draagt bij aan stabilisatie op de Balkan.

De NRF is geen volstrekt nieuw concept, want sinds jaar en dag kunnen delen van de Nederlandse krijgsmacht worden ingezet op grond van besluitvorming in het bondgenootschap, dat bij consensus opereert en blijft opereren. Nederland heeft echter het volste recht om niet mee te doen met een operatie. Overeenkomstig het toetsingskader en artikel 100 van de Grondwet kan in de regel niet buiten de Kamer om worden besloten tot Nederlandse deelname aan de NRF, hoewel het genoemde grondwetsartikel een ontsnappingsmogelijkheid op die regel bevat. De operaties van de NRF vinden bij voorkeur plaats onder een mandaat van de Veiligheidsraad, want de NAVO heeft zich verbonden aan het Handvest van de VN. Binnen het scenario van zelfverdediging moet er echter zonder resolutie van de Veiligheidsraad worden geopereerd. Andere constructies zijn mogelijk, als het in de Veiligheidsraad om een of andere reden niet lukt; de Veiligheidsraad is uiteindelijk ook een politiek orgaan, dat verhoudingen weergeeft van een groot aantal jaren geleden. Noch de NAVO, noch de Nederlandse regering mag zich per definitie binden aan het totaal laten blokkeren van een operatie door één veto van een permanent lid van de Veiligheidsraad, ervan uitgaande dat dit veto is uitgesproken op politieke gronden die de Nederlandse regering niet deelt en een aantal andere NAVO-leden ook niet. Het is nooit de opvatting geweest van de Nederlandse regering zich daaraan eventueel wel te binden. In zo'n geval vindt er echter vooraf een debat plaats in de Kamer. In Reykjavik heeft de NAVO een aantal fundamentele besluiten genomen over optreden buiten het eigen gebied.

Desgevraagd stelt de minister dat de NRF van groot belang is voor de permanente verbondenheid van Europa met zijn belangrijkste bondgenoot, de Verenigde Staten.

Na de behandeling in de ministerraad van het nieuwe strategische concept dat de Verenigde Staten hebben voorgesteld, wordt het aan de Kamer toegezonden.

Er wordt gesproken over NAVO-ondersteuning van ISAF. Dit onderwerp is met Lord Robertson besproken tijdens het diner bij de minister-president. Het Membership Action Program houdt niet op bij de toetreding. Via een per land toegespitst programma moeten de landen zich tot het moment van toetreding met een concreet tijdschema voorbereiden op hun lidmaatschap. In dat programma zijn onder meer de veiligheidsdiensten aan de orde; de Kamer maakt zich over die diensten terecht zorgen. Na afsluiting van de toetredingsonderhandelingen stelt de NAVO een afrondend rapport op waarin ook brieven van de individueel uitgenodigde landen zijn opgenomen, inclusief het tijdschema van hervormingen. Vervolgens worden de toetredingsprotocollen ondertekend. Voor elke toetreders wordt een apart protocol opgesteld, met onder meer een checklist van zaken waaraan het desbetreffende land nog niet voldoet. Een protocol treedt in werking als alle NAVO-landen het hebben geratificeerd.

Omdat Wit-Rusland lid is van de Euro-Atlantische Partnerschapsraad (EAPR), kan de heer Lukasjenko er formeel niet van worden weerhouden om aan de top deel te nemen. Desondanks probeert de NAVO hem ervan te overtuigen dat hij beter niet naar Praag kan komen. De mogelijkheid bestaat dat de Tsjechische regering geen visa verleent. Mocht de heer Lukasjenko toch komen, dan zal Nederland hem er als voorzitter van de OVSE duidelijk op wijzen dat Wit-Rusland de beginselen van de OVSE dient te respecteren. Oekraïne maakt deel uit van de 19+1 en heeft derhalve toegang.

Alle lidstaten staan positief tegenover de uitbreiding. De voorgaande uitbreidingen hebben aangetoond dat de NAVO goed functioneert op basis van consensusbesluitvorming. Een reden daarvoor is dat de NAVO één grote, politiek-militair zeer belangrijke partner heeft, wat besluitvorming soms gemakkelijker maakt. De secretaris-generaal heeft een belangrijke rol bij het zo soepel mogelijk laten verlopen van de besluitvormingsprocedure. Het is denkbaar dat een aantal landen wel en een aantal andere niet meedoet aan bepaalde operaties.

In de samenwerking tussen de NAVO en Rusland is een twintigtal prioriteiten te veel. De NRF moet zich dus beperken. Terrorismebestrijding is zeker een van de speerpunten. De NAVO kan niet als enige een antwoord op terrorisme geven, maar zij kan wel instrumenten leveren voor de samenwerking van inlichtingendiensten, ook militaire. Bovendien kan zij een belangrijke rol spelen bij missile defence en bij opsporing van en bescherming tegen nucleaire, biologische en chemische wapens. Terrorismebestrijding kan een van de doelstellingen zijn van politieke en militaire missies.

Omdat bij de toetredingsprocedure van de EU een grote hoeveelheid interne wetgeving moet worden onderschreven, kunnen EU-toetreding en NAVO-toetreding niet met elkaar worden vergeleken.

De NAVO laat geen opslagfaciliteiten voor kernwapens bouwen in de nieuwe NAVO-staten. Vliegtuigen zonder kernwapens vallen hier echter niet onder.

Belangrijke punten zoals de uitkomsten van de top van Reykjavik, waar het concept van optreden buiten het verdragsgebied is besproken, zijn te weinig besproken met de Kamer. Bij de begrotingsbehandeling komt de minister graag terug op dergelijke onderwerpen.

De inzet van het leger tijdens EVDB-operaties is niet altijd totaal verschillend van de inzet in de NRF, maar het EVDB heeft een ander uitgangspunt dan het voorstel voor de NRF.

De minister constateert dat mevrouw Karimi het waardepatroon onderschat dat gepaard gaat met de NAVO-uitbreiding en hij betreurt dit.

De **minister van Defensie** wijst erop dat Defensie uitziet naar vergaande militaire samenwerking tussen de bondgenoten. Daarom vormen eenheden die snel en volledig interoperabel kunnen worden ingezet in NAVO-operaties of bij de NRF, het uitgangspunt. Het PCC speelt hierbij een belangrijke rol, omdat een NAVO-brede aanpak, gericht op het versterken van het expeditionaire vermogen, gewenst is. De projecten waaraan Nederland bijdraagt, passen in dit streven.

Taakspecialisatie is in de toekomst zeer belangrijk, onder meer vanwege de toenemende kosten en de toenemende noodzaak tot gezamenlijke voorbereiding en gezamenlijk optreden tijdens operaties. Het is verheugend dat binnen de NAVO steeds meer wordt samengewerkt. De minister zegt toe, ervoor te zorgen dat de samenwerking in het kader van het EVDB wordt versterkt. Wat binnen het EVDB kan worden gebruikt, kan ook gebruikt worden in NAVO-verband, want het betreft meestal dezelfde tekortkomingen.

De uitbreiding van de NAVO heeft tot gevolg dat veiligheidsdiensten meer zullen samenwerken en dat er meer openheid zal komen. Na de top van Praag worden de toetreders nog beter op weg geholpen dan bij de vorige toetreding. De besluitvormingsprocedure, waarbij de politiek uiteraard het primaat heeft, wordt echter niet gewijzigd. Er wordt een opendeurpolitiek gevoerd: als andere landen tot de NAVO wensen toe te treden, kunnen zij die wens te kennen geven.

De reactietijd van de NRF is een militaire tijd. De militairen gaan over tot actie, nadat een politiek besluit is genomen. Dit garandeert dat de politiek hierbij betrokken wordt.

In Praag wordt besloten over een nieuwe commandostructuur, die gericht zal zijn op uitvoering van de nieuwe taken van de NAVO. Momenteel zijn er twintig militaire hoofdkwartieren, waarvan waarschijnlijk de helft verdwijnt. De lidstaten vinden dat er moet worden gesneden in het aantal hoofdkwartieren en daarbij staan ze vrijwel alle ter discussie. Er wordt echter vooral gesneden in de regionale hoofdkwartieren in Noord- en Zuid-Europa. De twee strategische hoofdkwartieren blijven in Bergen (B) en Norfolk (VS) en de overige lokaties worden in de periode tot het voorjaar bepaald. De minister heeft er vertrouwen in dat het hoofdkwartier in Brunssum wordt gehandhaafd. Hij tracht dit op overtuigende manier te bewerkstelligen, maar wijst erop dat te veel nadruk de kans verkleint. In de tweede helft van 2003 wordt begonnen met de implementatie van de nieuwe commandostructuur.

Het Nederlands-Duitse voorstel om de NAVO ISAF te laten ondersteunen valt onder de verantwoordelijkheid van de regering. Tijdens het algemeen overleg over de ISAF-operatie komt het voorstel zeker aan de orde.

De bezuinigingen die het ministerie van Defensie treffen, vereisen forse maatregelen, maar in het begrotingsvoorstel is geprobeerd zo veel mogelijk operationele middelen te houden, onder meer door in eerste instantie de bureaucratie te verkleinen. Alle krijgsmachtonderdelen werken van harte mee aan de bezuinigingsoperatie, wat heel bijzonder is.

Voor de harmonisatie van Europese legers bestaat het European Capabilities Action Plan. In het kader daarvan bespreken 19 panels welke tekortkomingen er zijn. Vóór 1 maart 2003 zullen de panels rapporteren. Over de follow-up daarvan wordt de Kamer op de hoogte gesteld. De tekorten worden aangevuld.

Nadere gedachtewisseling

Mevrouw **Karimi** (GroenLinks) vindt het ongelukkig dat zelfs de Nederlandse regering de verhouding tussen ODA en vredesmissies ter discussie stelt. De minister-president heeft gezegd dat veiligheid voor hem een

breed concept is. Binnen dat concept moet ontwikkelingssamenwerking evenwel een volwaardige plek hebben. Een discussie over de manier waarop andere uitgaven kunnen worden ondergebracht bij ODA, past daar niet in. Die discussie verzwakt de positie van Nederland als het bij andere landen pleit voor verhoging van de ODA-uitgaven.

De **minister van Buitenlandse Zaken** stelt dat het niet de bedoeling is om de Nederlandse ODA-prestaties te doen aantasten. Gezien de moderne integratie van buitenlands beleid, defensiebeleid en ontwikkelingssamenwerking, is het te verdedigen dat delen van operaties binnen de ODA-criteria vallen. Dit geldt in het bijzonder voor vredesmissies, die voorwaarden scheppen voor de stabiliteit van een land.

De voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken,
De Haan

De voorzitter van de vaste commissie voor Defensie,
Jorritsma-Lebbink

De wnd. griffier van de vaste commissie voor Defensie,
Kok